

Pavadinimas: Tekstų kalbinės (leksinės, gramatinės) raiškos priemonės įvairiuose tekstų žanruose, verbalinės ir neverbalinės raiškos priemonių dermė.
Dalykas: Lenkų tautinės mažumos gimtoji kalba ir literatūra
Klasė: III gimnazijos
Pasiekimų sritis: žr. pasiekimų raida: Kalbėjimas, klausymas ir sąveika Mokomasi analizuoti tiesiogiai ir netiesiogiai išreikštas pašnekovo intencijas, nagrinėti kalbinį elgesį komunikacijos etikos aspektu. Įtvirtina įgūdžius etiško ir saugaus bendravimo oficialioje ir neoficialioje komunikacinėje situacijoje, virtualioje erdvėje.
Sakytinio teksto pristatymas Mokomasi vartoti retorines ir neverbalinės raiškos priemones, atsižvelgiant į daromą poveikį klausytojui. Mokomasi prisitaikyti prie kintančios komunikavimo situacijos.
Skaitymas ir teksto supratimas Mokomasi atpažinti raiškos priemones, paaiškinti jų prasmę ir tikslumą, išreikšti savo nuomonę apie raiškos priemonių funkcionalumą.
Kalbos pažinimas Vartoja kalbos ir kalbotyros terminus, numatytus pagrindinio ir vidurinio ugdymo mokymosi turinyje, nagrinėdamas pranešimų kalbinę raišką ir aptardamas kalbinius reiškinius. Tikslingai naudojasi įvairiais spausdintiniais ir skaitmeniniais kalbos žodynais, kitais šaltiniais ir mokymosi priemonėmis
Mokymo(si) turinio tema: 3 klasa <u>Kalbos atmainų ir tekstų įvairovė.</u> <u>Kalbinė komunikacija ir kalbos kultūra.</u>
Valandų skaičius nurodytas ilgalaikiame plane: 3 val. (3 kl.)
Mokymosi uždaviniai (pamatuojami) ir vertinimo kriterijai: Dirbdami su tekstais vartos kalbos ir kalbotyros terminus, redaguodami teksto fragmentą tikslingai naudoja meninės raiškos priemones. Atsižvelgia į daromą poveikį klausytojui, prisitaiko prie kintančios komunikavimo situacijos. Randa ir paaiškina netiesiogiai pateiktą tekste informaciją, išreikštus požūrius, aptaria teksto autoriaus intencijas. Tikslingai pasirenka leksines ir gramatines kalbinės raiškos priemones, atsižvelgdamas į stiliaus reikalavimus. Derina verbalinės ir neverbalinės raiškos priemones. Taiko kalbos žinių kaupimo iš įvairių šaltinių, jų sisteminimo ir vartojimo strategijas. Kelia nesudėtingus probleminius klausimus, tyrinėja ir analizuoja kalbos reiškinius, daro išvadas ir apibendrina.
Galimi mokymo(si) metodai, siūloma veikla: Diskusija, darbas individualus (personalizuotas ir individualizuotas) ir grupėse, rezultatų pristatymas, refleksija. Atvejo analizė grupėse.
Mokymui(si) skirtas turinys, pateikiamas tekstu, vaizdu, su nuorodomis ir pan.
Turinys, pateikiamas tekstu su nuorodomis (Žr. Turinys: Pirma-antra pamoka: Środki wyrazu w komunikacji werbalnej. Trečia pamoka: Środki wyrazu w komunikacji niewerbalnej)
Užduotys, skirtos pasiekti mokymosi uždavinių: 2 užduočių komplektai
Užduotys, skirtos vertinimui ir įsivertinimui: klausimai įsivertinimui. <ul style="list-style-type: none"> • Suprantu ir paaiškinu verbalinės ir neverbalinės komunikacijos terminus. • Suprantu verbalinės ir neverbalinės komunikacijos tekstų autoriaus intencijas. • Derinu verbalinės ir neverbalinės raiškos priemonės sakytinio teksto prezentacijoje. • Rašau tekstą, kuriame tikslingai vartuju leksines ir gramatines meninės raiškos priemones.

Namų darbai (jei reikia, nurodykite, kokius namų darbus mokiniai turėtų atlikti): 1 namų darbai

Siūloma papildoma medžiaga / literatūra / skaitmeninės mokymo priemonės:

Malicka M., *Jak odnieść sukces bez pewności siebie? TEDx Talks*. Prieiga: <https://www.youtube.com/watch?v=qqnVXZ149Y8>.

Schulz B., *Sanatorium pod Klepsydrą*. Prieiga: Wolnelektury.pl

Słownik języka polskiego PWN. Prieiga <https://sjp.pwn.pl/slowniki/>

Smyk J., *Testament do wypełnienia*, reportaž radiowy, Radio Białystok. Prieiga: <https://kapuscinski.info/reportaze-radiowe-o-ryszardzie-kapuscinskim>.

Załaźńska A., *Po co językoznawcy badania gestów, po co badaniom gestów językoznawca?*, „LingVaria” 2007, nr 2 (4), s. 46-50 Prieiga: <https://ruj.uj.edu.pl/server/api/core/bitstreams/0a5183ba-3a69-4155-9787-fe23510d9222/content>.

Reikalingi materialiniai ir technologiniai ištekliai: Šiuolaikinės lenkų kalbos žodynai, prieiga prie interneto ir kompiuterio, interaktyvi lenta

Pateikta konkreti medžiaga, kurią galima naudoti pamokoje (užduočių lapai, veiklų planai): užduočių lapas, veiklų planas

Lekcija 1-2

Temat: Leksykalne i gramatyczne środki wyrazu w komunikacji werbalnej

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla i odczytuje temat lekcji: „**Leksykalne i gramatyczne środki wyrazu w komunikacji werbalnej**” oraz cele lekcji. Uczeń:

- Rozumie termin „komunikacja”, „komunikacja werbalna”.
- Potrafi rozpoznać językowe środki retoryczne, ich funkcję i znaczenie.
- Rozpoznaje intencje mówiącego w zastosowaniu wybranych środków językowych.
- Potrafi właściwie zastosować środki komunikacji werbalnej w przemówieniu.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie przypominają sobie znaczenie poszczególnych elementów schematu R. Jakobsona, który obrazuje akt komunikacji (Nauczyciel wyświetla **załącznik A1**).
2. Uczniowie znajdują określenie „werbalny” w słowniku języka polskiego. Nauczyciel komentuje termin „komunikacja werbalna”, prosi uczniów o przykłady z codziennego życia, które zilustrują, czym jest komunikacja werbalna. Uczniowie tworzą notatkę. (**Załącznik B1**).
3. Nauczyciel dzieli klasę na 4 osobowe grupy. Uczniowie otrzymują karty pracy (**Załącznik C1-C2**). Przypominają sobie nazwy środków stylistycznych, wpisują ich przynależność do słowotwórczych, składniowych, leksykalnych i fonetycznych. Wykonują w grupach ćwiczenie 1 i prezentują odpowiedzi.
4. W celu utrwalenia nauczyciel razem z klasą wykonuje ćwiczenie 2.
5. Uczniowie podczas pracy w grupach znajdują środki retoryczne w reklamach. (ćwiczenie 3)
6. Praca indywidualna. Uczniowie mogą otrzymać różne zadania zależnie od poziomu zaawansowania: bardziej zaawansowani uczniowie mogą napisać dłuższy fragment przemówienia, w którym zastosują co najmniej 5 środków retorycznych (ćwiczenie 4a), a ci, którzy potrzebują więcej wsparcia, mogą skupić się na krótszym tekście lub znalezieniu tych środków w przykładowym tekście takiego przemówienia (ćwiczenie 4b).

7. Na ochotnika prezentują wykonaną pracę. Nauczyciel ocenia prezentowane prace.

Faza podsumowująca:

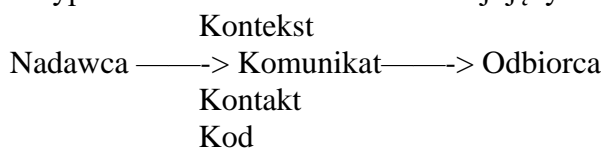
1. Nauczyciel podsumowuje pracę uczniów.
2. Nauczyciel ponownie odczytuje temat i cele lekcji. Zaprasza uczniów do krótkiej dyskusji o tym, czego się nauczyli. Dodatkowo, uczniowie mogą porównać swoje początkowe rozumienie tematu z tym, co wiedzą po lekcji. Uczniowie samodzielnie wypełniają kartę samooceny, gdzie oceniają, w jakim stopniu osiągnęli cele lekcji.

Kryteria sukcesu	Wspaniale	Średnio	Miernie	Komentarz (dlaczego?)
Rozumiem termin „komunikacja werbalna”				
Rozpoznaję językowe środki retoryczne, ich funkcję i znaczenie				
Potrafię ocenić intencje mówiącego w zastosowaniu wybranych środków językowych				
Potrafię właściwie zastosować środki retoryczne				

4. Nauczyciel zachęca do wykonania testu z pytaniami do samooceny (**Załącznik D1**).

Załącznik A1.

Przypomnienie schematu komunikacji językowej według Romana Jakobsona

Załącznik B1.

Arystoteles w Retoryce napisał: *Na każdą mowę składają się bowiem trzy elementy: mówca, przedmiot mowy i adresat. Ten ostatni właśnie, którego nazywam słuchaczem, wyznacza cel mowy.*

Komunikacja werbalna polega na przekazywaniu informacji poprzez treść słów, które wypowiadamy lub piszemy. Aby treść była zinterpretowana zgodnie z intencją nadawcy, należy użyć właściwych retorycznych środków językowych.

Przykłady komunikacji werbalnej:

1. Rozmowa twarzą w twarz, np. rozmowa ze znajomym o planach na weekend.
2. Wykład lub prezentacja.
3. Rozmowa telefoniczna.
4. Przemówienie, np. przemówienie polityka na wiecu wyborczym lub mowy motywacyjne.

5. Pisanie e-maili.
6. Czatowanie online, np. rozmowy na Messengerze lub WhatsAppie, gdzie użytkownicy wymieniają wiadomości tekstowe.
7. To też pisemna forma komunikacji, np. artykuły prasowe, blogi, eseje naukowe, gdzie autor przekazuje informacje, argumenty czy opinie na dany temat, listy, scenariusze.

Załącznik C1.

Karta pracy

Ćwiczenie 1. Rozpoznaj słowotwórcze, składniowe, leksykalne i fonetyczne środki stylistyczne. Zastanów się, po co one są używane w tekstach artystycznych i użytkowych? Wpisz je we właściwych miejscach w tabelce. (4 p.)

..... ŚRODKI JĘZYKOWE	
WYRAZY ZDROBNIAŁE	Zmniejszają wielkość rzeczy lub zjawiska. Nadają im formę pieszczotliwą. Są wyrazami emocjonalnymi, wyrażają pozytywne nastawienie. Np. <i>Kwiatuszek</i> zamiast <i>kwiat</i> .
WYRAZY ZGRUBIAŁE	Wyrazy pochodne tworzone poprzez dodanie odpowiednich przyrostków. Wyolbrzymiają i wzmacniają zjawisko. Np. <i>Chłopisko</i> zamiast <i>chłop</i>
NEOLOGIZMY	Wyrazy utworzone przez autora na potrzeby określonego utworu. Są efektem twórczych poszukiwań i wyznacznikiem jego indywidualnego stylu. Np. <i>selfiak</i> , <i>energol</i> .
..... ŚRODKI JĘZYKOWE	
INWERSJA	Szyk przestawny. Świadome odstępstwo od ustalonej kolejności wyrazów w zdaniu. Służyć może wzmocnieniu efektu wypowiedzi poetyckiej, zwróceniu uwagi odbiorcy. Np. Wielką radość przyniosła mi ta wiadomość (zamiast: Ta wiadomość przyniosła mi wielką radość).
ELIPSA	Rezygnacja z jakiegoś wyrazu w zdaniu, ale kontekst pozwala nam się go domyślić. Np. Piękna pogoda, spacer obowiązkowy. Początek o dziesiątej, koniec o dwunastej.
APOSTROFA	Uroczysty zwrot do kogoś lub czegoś. Np. O, Ziemię naszą! (np. w poezji patriotycznej).
PYTANIE RETORYCZNE	Pytanie, które nie wymaga odpowiedzi, ponieważ jest ona oczywista. Służy zwróceniu uwagi czytelnika. Np. Czyż nie jest to oczywiste? (pytanie, na które odpowiedź jest oczywista)
PARALELIZM	Powtórzenie elementów do siebie podobnych, np.: zdań o takiej samej lub zbliżonej budowie. Np. Czuję radość, czuję spokój, czuję spełnienie.
ANTYTEZA	Zestawienie obok siebie zdań, które niosą przeciwstawne znaczenie. Służy wyrażeniu kontrastu. Np. To, co małe, jest wielkie w oczach Boga.
..... ŚRODKI JĘZYKOWE	
EPITET	Określenie – przymiotnik, imiesłów przymiotnikowy, rzadziej rzeczownik dodany do rzeczownika. Czyni tekst bardziej obrazowym, wskazuje na jakąś szczególną cechę rzeczy lub zjawiska. Np. Słodki uśmiech.

OKSYMORON	Epitet sprzeczny, nielogiczny, zestawienie wyrazów o charakterze przeciwstawnym. Służy przykuciu uwagi czytelnika, wyrażenia jakiegoś głębszego sensu. Np. Gorący lód.
PORÓWNANIE	Zestawienie dwóch zjawisk lub przedmiotów, z których jedno określa drugie. Łączą je spójniki: <i>jak, tak, na kształt, niby, podobnie</i> . Np. Świeci jak słońce.
METAFORA	Przeñośnia. Wyrażenie będące niezwykłym użyciem lub połączeniem słów, które zestawione ze sobą tracą pierwotne znaczenie. Np. Morze problemów.
PERYFRAZA	Omówienie. Zastąpienie jednego wyrazu – kilkoma wyrazami o tym samym znaczeniu, co wyraz zastępowany. Np. Złota orbita nocy (zamiast: księżyc).
EUFEMIZM	Rodzaj peryfrazy. Używa się go, aby wyrazić coś delikatniej. Np. Odszedł do lepszego świata (zamiast: umarł).
HIPERBOLA	Wyolbrzymienie, przesadnia, celowe powiększenie jakiegoś zjawiska. Wpływa na emocje, wprowadza nastrój grozy lub niezwykłości, nadaje uroczysty, podniosły ton. Np. Czekałem na ciebie całą wieczność.
ANIMIZACJA	Ożywienie (rodzaj metafory). Nadanie zjawiskom lub przedmiotom cech istot żywych. Np. Wiatr jęczał wśród drzew.
PERSONIFIKACJA	Uosobienie (rodzaj metafory). Nadanie zjawiskom, przedmiotom cech ludzkich. Np. Nadzieja umiera ostatnia.
SYMBOL	Motyw, postać, sytuacja o ukrytym znaczeniu. Np. Gołąb jako symbol pokoju.
ALEGORIA	Motyw, postać, sytuacja – posiadające prócz dosłownego, sensy ukryte, ale w odróżnieniu od symbolu daje się ono jednoznacznie odczytać. Np. Mrówka jako alegoria pracowitości w bajkach Ezopa.
..... ŚRODKI JĘZYKOWE	
ONOMATOPEJA	Wyrazy dźwiękonaśladowcze, oddanie słowem dźwięku służy tworzeniu nastroju, wydobywania dodatkowych znaczeń. Np. Bum!

ALITERACJA

Powtórzenie tych samych liter i sylab na początku wyrazów w wersie, w kolejnych wersach lub w zdaniu rytmizuje utwór, może wносить nowe znaczenia. Np. Biały bez bujnie barwi bukiety.

Ćwiczenie 2. Określ rodzaje środków językowych w następujących przykładach (6 p.):

1. cyprysy mówią;
2. Veni, vidi, vici;
3. ojczyzna dolara;
4. Ty nic nie czujesz, ja cierpię ból srodze;
5. Bóg się rodzi , moc truchleje;
6. Litwo! Ojczyzno moja!

Ćwiczenie 3. Zanalizuj reklamy pod względem obecności środków retorycznych (10 p.).

1. Weź włosy w Swoje ręce! (reklama szamponu)
2. Komu w drogę, temu Alpinus! (reklama oleju)
3. Bądź sobą, wybierz Pepsi! (reklama Pepsi)
4. Przenajlepsza obsługa stajni i arcywłaściciel koni (reklama stajni)
5. Ser to przyjemny deser (reklama sera)

Ćwiczenie 4a. Wariant indywidualny*. Napisz akapit lub dwa akapity przemówienia (około 180 słów) na temat reform szkolnych. Wprowadź co najmniej jeden cytat, jeden przykład, podaj przykładowe dane statystyczne, aby wesprzeć swoje argumenty. Zastosuj w nim środki retoryczne: metaforę, epitet, porównanie. Staraj się, aby Twoje przemówienie było przekonujące i dobrze uzasadnione. (10 p.).

Ćwiczenie 4b. Wariant do pracy w grupie. Zanalizuj przykład przemówienia. Wskaż środki stylistyczne zastosowane w przemówieniu: epitety, antytezę, metaforę, porównanie, cytat, statystyki. (10 p.).

Szanowni Państwo,

Reformy szkolne są nie tylko koniecznością, ale także naszą odpowiedzialnością wobec przyszłych pokoleń. System edukacyjny, który dziś funkcjonuje, jest jak stara, nieremontowana budowla – potrzebuje nowego fundamentu. Jak zauważył John Dewey: „Edukacja nie jest przygotowaniem do życia, lecz samym życiem”. Dlatego też musimy dostosować nasze szkoły do realiów XXI wieku. Przykładem może być Finlandia, gdzie wprowadzenie nowoczesnych metod nauczania przyczyniło się do znacznego wzrostu wyników w międzynarodowych testach PISA – aż o 15% w ciągu ostatniej dekady.

Niestety, nasze dzieci wciąż muszą zmagać się z przeładowanymi programami, które bardziej przypominają fabrykę wiedzy niż środowisko rozwijające kreatywność. Z jednej strony mówimy o nowoczesności, z drugiej zaś trzymamy się przestarzałych metod. Czy chcemy, aby nasze dzieci były kreatywnymi innowatorami, czy tylko kolejnymi trybikami w maszynie? Statystyki są nieubłagane – tylko 10% uczniów czuje, że szkoła rozwija ich talenty. Musimy więc postawić na reformy, które zburzą ten rozdźwięk między potrzebami rynku pracy a tym, co oferuje edukacja. Nie możemy dłużej tolerować sytuacji, w której szkoła staje się jedynie smutnym wspomnieniem, a nie fundamentem przyszłości. Czas na odważne, przemyślane zmiany, które będą realną inwestycją w nasze lepsze jutro.

Załącznik C2

Odpowiedzi do karty pracy

Ćwiczenie 1. Odpowiedzi uczniów:

- Słotowórcze środki językowe: wyrazy zdrobniałe, wyrazy zgrubiałe, neologizmy.
- Składniowe środki językowe: inwersja, elipsa, pytanie retoryczne, paralelizm, antyteza.
- Leksykalne środki językowe: epitet, oksymoron, porównanie, metafora, peryfraz, eufemizm, hiperbola, animizacja, personifikacja, symbol, alegoria.
- Fonetyczne środki językowe: onomatopeja, aliteracja.

Za poprawne wpisanie określenia po 1 punkcie. Całość 4 p.

Ćwiczenie 2. Odpowiedzi uczniów:

1. środek leksykalny, personifikacja;
2. środek fonetyczny, aliteracja;
3. środek leksykalny, metafora;
4. środek składniowy, antyteza, paralelizm;
5. środek leksykalny, oksymoron;
6. środek składniowy, apostrofa.

Za poprawne wpisanie nazwy środka retorycznego po 1 punkcie. Całość 6 p.

Ćwiczenie 3. Odpowiedzi uczniów. Środki retoryczne w reklamach:

- Formy rozkazujące, zachęcające do działania (np. Bądź sobą, wybierz Pepsi! Weź włosy w Swoje ręce!). Nawiązanie do frazeologizmu: wziąć w swoje ręce,
- Neologizmy, superlatywy: *Przenajlepsza obsługa, arcywłaściciel*
- Paralelizm: Powtarzanie struktur gramatycznych dla rytmu i spójności (np. *Ser to przyjemny deser, Bądź aktywny, bądź zdrowy*).
- Elipsa: " *Komu w drogę, temu Alpinus!*" - pominięcie części zdań w celu skrócenia komunikatu.

Za poprawnie znalezienie i określenie środka retorycznego po 1 punkcie. Całość 10 p.

Ćwiczenie 4b. Wariant do pracy w grupie. Odpowiedzi uczniów (za określenie i wskazanie środka retorycznego po 1 p., całość 10 p.).

Środki stylistyczne zastosowane w przemówieniu:

1. Epitet:

- stara, nieremontowana budowla (opis systemu edukacyjnego)
- nowoczesne metody nauczania (opis metod stosowanych w Finlandii)
- przeładowane programy (opis programów nauczania w Polsce)
- przemyślane zmiany (opis reform)

2. Antyteza:

- Z jednej strony mówimy o nowoczesności, z drugiej zaś trzymamy się przestarzałych metod. (kontrast między deklarowaną nowoczesnością a rzeczywistością)

- Czy chcemy, aby nasze dzieci były kreatywnymi innowatorami, czy tylko kolejnymi trybikami w maszynie? (kontrast między kreatywnością a mechanicznością edukacji)

3. Metafora:

- fabryka wiedzy (opis szkoły jako miejsca, które produkuje wiedzę bez indywidualizacji)

4. Porównanie

- System edukacyjny jest jak stara, nieremontowana budowla (system edukacyjny porównany do budowli wymagającej remontu)

5. Cytat:

- Edukacja nie jest przygotowaniem do życia, lecz samym życiem. (John Dewey)
6. Statystyki:
- wzrost wyników w międzynarodowych testach PISA – aż o 15% w ciągu ostatniej dekady.
 - tylko 10% uczniów czuje, że szkoła rozwija ich talenty.

Załącznik D1

Przeczytaj każde pytanie uważnie i odpowiedz „tak” lub „nie”. Po zakończeniu testu policz swoje odpowiedzi „tak” – to pomoże ci ocenić, jak dobrze opanowałeś temat.

1. **Czy potrafisz wyjaśnić, czym jest komunikacja werbalna?**
2. **Czy potrafisz podać przykład sytuacji, w której używa się komunikacji werbalnej?**
Czy możesz przytoczyć przykład takiej sytuacji, np. rozmowa, e-mail, przemówienie?
3. **Czy umiesz rozpoznać i wyjaśnić funkcję wyrazów zdrobniałych i zgrubiałych?**
Czy rozumiesz, kiedy i dlaczego używa się zdrobnień lub zgrubień?
4. **Czy potrafisz podać przykład neologizmu i wyjaśnić jego znaczenie?**
Czy umiesz wymyślić lub rozpoznać nowe słowo, które zostało stworzone niedawno, np. w reklamie?
5. **Czy rozumiesz, co to jest elipsa i czy potrafisz wskazać ją w zdaniu?**
Czy możesz podać przykład zdania, w którym zostało pominięte jakieś słowo lub fraza?
6. **Czy potrafisz rozpoznać i zdefiniować składniowe środki językowe, takie jak inwersja, pytanie retoryczne, czy antyteza?**
Czy możesz podać przykłady tych środków w zdaniach?
7. **Czy umiesz rozpoznać i wyjaśnić znaczenie leksykalnych środków językowych, takich jak epitet, oksymoron, czy metafora?**
Czy potrafisz wskazać te środki w tekstach literackich lub reklamach?
8. **Czy potrafisz zidentyfikować i zrozumieć znaczenie fonetycznych środków językowych, takich jak onomatopeja i aliteracja?**
Czy możesz wskazać przykłady, gdzie dźwięki naśladują naturę lub gdzie powtarzają się podobne dźwięki?
9. **Czy umiesz napisać krótki tekst, np. akapit przemówienia, w którym zastosujesz co najmniej pięć różnych środków językowych?**
Czy potrafisz z powodzeniem wykorzystać różne środki stylistyczne, aby tekst był bardziej wyrazisty i przekonujący?
10. **Czy rozumiesz, jak dobór odpowiednich środków językowych może wpłynąć na interpretację treści przez odbiorcę?**
Czy potrafisz ocenić, jak wybór środków retorycznych może zmienić przekaz w różnych kontekstach?

Wyniki:

- **8-10 odpowiedzi „tak”:** Masz bardzo dobrą wiedzę na temat komunikacji werbalnej i środków językowych. Potrafisz nie tylko rozpoznać, ale także stosować te środki w praktyce.
- **5-7 odpowiedzi „tak”:** Posiadasz solidną wiedzę, ale są obszary, które warto jeszcze przećwiczyć i dopracować.
- **0-4 odpowiedzi „tak”:** Wymagasz jeszcze sporo pracy, aby lepiej zrozumieć i opanować temat. Warto wrócić do materiału i poćwiczyć rozpoznawanie oraz stosowanie środków językowych.

LEKCJA 3.

Temat: Środki wyrazu w komunikacji niewerbalnej

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla i odczytuje temat lekcji: „Środki wyrazu w komunikacji niewerbalnej” oraz cele lekcji. Uczeń:

- Rozumie termin „komunikacja niewerbalna”.
- Potrafi ocenić trafność użytych środków komunikacji niewerbalnej, ich funkcję i znaczenie.
- Potrafi właściwie zastosować środki komunikacji niewerbalnej.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie czytają fragment artykułu Anety Załazińskiej, *Po co językoznawcy badania gestów, po co badaniom gestów językoznawca?* (załącznik A1)
2. Uczniowie odpowiadają na 5 pytań do tekstu.
3. Uczniowie słuchają reportażu radiowego o Ryszardzie Kapuścińskim *Testament do wypełnienia* autorstwa Jana Smyka (14 min.) W reportażu nagrany przez Radio Białystok słyszymy głos żony Ryszarda Kapuścińskiego Alicji, która wraz z córką Zofią przyjechała do rodzinnego miasta pisarza – Pińska (miasto na Białorusi) okazji odsłonięcia tablicy pamiątkowej na domu, gdzie urodził się pisarz.
4. Nauczyciel wyświetla 6 pytań dotyczących obecności środków komunikacji niewerbalnej w wysłuchanym reportażu radiowym. (załącznik B1). Uczniowie odpowiadają na pytania.
5. Nauczyciel wyłania w klasie dwie trzyosobowe grupy, które otrzymują tekst do odczytania załącznik C1. Uczniowie odgrywają scenkę na ocenę. Kiedy trzyosobowa grupa czyta fragment opowiadania Brunona Schulza *Sanatorium pod Klepsydrą*, nauczyciel wyświetla na tablicy kryteria oceny (załącznik C2). Uczniowie oceniają komunikację niewerbalną osób odgrywających scenkę według kryteriów podanych w tabelce.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel podsumowuje pracę uczniów.
2. Nauczyciel ponownie odczytuje temat i cele lekcji. Inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Natomiast uczniowie samodzielnie oceniają siebie według kryteriów i zaznaczają poziom, które osiągnęli.

Kryteria sukcesu	Wspaniale	Średnio	Miernie	Komentarz (dlaczego?)
Rozumiem termin „komunikacja niewerbalna”				
Oceniam skuteczność i jej potrzebę współwystępowania z komunikacją werbalną				
Potrafię ocenić skuteczność gestów i mimiki partnera dialogu				

Potrafię właściwie używać środków komunikacji niewerbalnej				
--	--	--	--	--

4. Nauczyciel zadaje pracę domową (**Załączniki D1-D2**).

Załącznik A1

Fragment artykułu: Aneta Załazińska, Po co językoznawcy badania gestów, po co badaniom gestów językoznawca?, „LingVaria” 2007, nr 2 (4), s. 46-50.

Praktyka ludzkich zachowań komunikacyjnych (czyli to, co widać gołym okiem) także wyraźnie ukazuje współlistnienie z sobą w komunikacji elementów werbalnych i niewerbalnych, traktowanych przez uczestników zdarzeń komunikacyjnych jako części większej, nadrzędnej całości. Nie są to jednostki, które w prosty sposób da się wydzielić, skatalogować i opisać, ale elementy, których znaczenie jest kształtowane ze względu na całość, której są częściami – a zatem znaczenie całości determinuje znaczenie jej poszczególnych elementów. [...]. Trudno nie zgodzić się z tak oczywistym rozumowaniem, biorąc pod uwagę słownikowy charakter elementów leksykalnych i linearny charakter języka. Niemniej samo stwierdzenie, że konstrukcje językowe rozwijają się w czasie, a ich znaczenie to suma znaczeń kolejnych elementów, to za mało, co dobitnie pokazało całe pragmatycznie nastawione językoznawstwo, badające nie tyle sam twór językowy, ile użycie konkretnych formuł językowych przez konkretnego użytkownika, w konkretnym miejscu i czasie. [...] Skoro słowa i gesty są z sobą w zadziwiająco elastyczny, ale nierozzerwalny sposób połączone, skoro współwystępują razem, angażują te same rejony naszego mózgu, oddziałują wspólnie na odbiorcę konstruującego znaczenie komunikatu – razem także powinny być badane. [...] Gesty i słowa wzajemnie się dopełniają, co oznacza, że ich użycie podporządkowane jest wspólnemu celowi: wyrazić myśl – strukturę znaczeniową tkwiącą w umyśle nadawcy. Człowiek sięga więc po te środki obrazowania, które najefektywniej (najlepiej i najekonomiczniej) w danym momencie dyskursu wyrażą jego potrzeby mentalne i komunikacyjne, czyli idee, pojęcia, intencje, które chce przekazać, i doprowadzą do skutków, które chce osiągnąć.

Pytania do tekstu:

1. Jakie elementy współlistnieją w komunikacji?
2. Dlaczego trudno jest rozdzielić słowa i gesty w komunikacji?
3. Jak słowa i gesty współdziałają w komunikacji?
4. Jaki cel mają słowa i gesty w komunikacji?
5. Jakie środki wybiera człowiek, aby wyrazić swoje myśli?

Załącznik B1

Wysłuchaj reportażu radiowego o Ryszardzie Kapuścińskim *Testament do wypełnienia* autorstwa Jana Smyka (14 min.), który zrealizowało Radio Białystok i można go znaleźć w Internecie na stronie poświęconej pisarzowi. W reportażu radiowym słyszymy głos żony Ryszarda Kapuścińskiego Alicji, która wraz z córką Zofią przyjechała do rodzinnego miasta pisarza – Pińska (miasto na Białorusi) okazji odsłonięcia tablicy pamiątkowej na domu, gdzie urodził się pisarz. Odpowiedz na pytania:

1. Jakie są środki komunikacji niewerbalnej w reportażu radiowym?
2. Scharakteryzuj intonację i tempo mówienia. Jak poznajemy emocje mówiących?
3. Jakie elementy dźwiękowe towarzyszące aktom mówienia pomagają określić sytuację komunikacyjną, charakteryzują konkretne miejsce, gdzie zachodzi komunikacja?
4. W jaki sposób żona cytuje słowa Ryszarda Kapuścińskiego, które wypowiadał do swoich bliskich?
5. W jaki sposób zmienia się głos żony Alicji Kapuścińskiej, kiedy mówi do młodych czytelników i dzieci?
6. Jakie emocje wywołuje umieszczenie piosenki „Polesia czar” na końcu reportażu?

Załącznik B2

Sugestie do odpowiedzi na pytania:

1. Jakie są środki komunikacji niewerbalnej w reportażu radiowym? Nie widzimy gestów i postawy ciała, ale słyszymy ton głosu, intonację, tempo mówienia, tembr głosu, który dużo mówi o rozmówcy.
2. Scharakteryzuj intonację i tempo mówienia. Jak poznajemy emocje mówiących? Głos żony Kapuścińskiego jest przyjazny, ciepły, otwarty, słyszymy w nim wzruszenie.
3. Jakie elementy dźwiękowe towarzyszące aktom mówienia pomagają określić sytuację komunikacyjną, charakteryzują konkretne miejsce, gdzie zachodzi komunikacja? Np. podczas mówienia na spotkaniu z publicznością słyszymy oklaski, melancholijne dźwięki muzyki.
4. W jaki sposób żona cytuje słowa Ryszarda Kapuścińskiego, które wypowiadał do swoich bliskich? Wypowiada wyraźnie, cytuje je, podkreślając ich znaczenie, żartobliwie akcentując kontekst, kiedy zostały wypowiedziane, ich wagę podkreśla z silniejszą intonacją.
5. W jaki sposób zmienia się głos żony Alicji Kapuścińskiej, kiedy mówi do młodych czytelników i dzieci? Mówi z miłością, uśmiechem.
6. Jakie emocje wywołuje umieszczenie piosenki „Polesia czar” na końcu reportażu? Wywołuje wzruszenie, miłość, tęsknotę do miejsca urodzenia.

Za poprawne określenie środków komunikacji niewerbalnej 10p.

Załącznik C1

Odczytaj swoją rolę w podanym fragmencie opowiadania Brunona Schulza *Sanatorium pod Klepsydrą*. Ocenie będzie podlegał właściwy dobór środków komunikacji niewerbalnej.

W korytarzu panował półmrok i solenna cisza. Zacząłem na palcach posuwać się od drzwi do drzwi, czytając w ciemności umieszczone nad nimi numery. Na zakręcie natknąłem wreszcie na pokojówkę. Wybiegła z pokoju, jakby się wyrwała z czyichś rąk natrętnych, zdyszana i wzburzona. Ledwo rozumiała, co do niej mówiłem. Musiałem powtórzyć. Kręciła się bezradnie.

Czy moją depeszę otrzymali? Rozłożyła ręce, jej wzrok powędrował w bok. Czekąca tylko na sposobność, by móc skoczyć ku drzwiom wpółotwartym, ku którym zezowała.

— Przyjechałem z daleka, zamówiłem telegraficznie pokój w tym domu — rzekłem z pewnym zniecierpliwieniem. — Do kogo mam się zwrócić?

Nie wiedziała. — Może pan wejdzie do restauracji — płątała się. — Teraz wszyscy śpią. Gdy pan Doktor wstanie, zamelduję pana.

— Śpią? Przecież jest dzień, daleko jeszcze do nocy...

— U nas ciągle śpią. Pan nie wie? — podniosła na mnie zaciekawione oczy. — Zresztą tu nigdy nie jest noc — dodała z kokieterią.

Szła przede mną — i pewna magnetyzmu, jaki wywierało granie jej bioder, nie odwracała się wcale. Bawiła się nasilaniem tego magnetyzmu, regulując odległość naszych ciał, podczas gdy mijaliśmy dziesiątki drzwi opatrzonych numerami. Korytarz ściemniał się coraz bardziej. W zupełnej już ciemności oparła się przelotnie o mnie. — Tu są drzwi Doktora — szepnęła — proszę wejść.

Bruno Schulz *Sanatorium pod Klepsydrą* (fragment)

Załącznik C2

Oceń dobór środków komunikacji niewerbalnej.

Kryteria oceny	
1. Intonacja i modulacja głosu: - Jak dobrze uczeń używa intonacji, aby oddać emocje granej postaci? (1 p.) - Czy uczeń zmienia ton głosu, aby pasował do kontekstu słów? (1 p.)	
2. Mimika: - Czy uczeń używa mimiki twarzy, aby wyrazić emocje postaci? (1 p.) - Jak adekwatna jest mimika do sytuacji opisanej w dialogu? (1 p.)	
3. Gestykulacja: - Czy uczeń używa gestów, aby podkreślić swoje słowa i emocje postaci? (1 p.) - Jak naturalne i adekwatne są gesty do czytanego dialogu? (1 p.)	
4. Kontakt wzrokowy: - Jak często i skutecznie uczeń utrzymuje kontakt wzrokowy z partnerem dialogu? (1 p.) - Czy kontakt wzrokowy wspiera komunikację i interakcję? (1 p.)	
5. Tempo i płynność mówienia: - Czy tempo mówienia jest odpowiednie do sytuacji i emocji w dialogu? (1 p.) - Jak płynnie uczeń przechodzi przez dialog, czy są przerwy, które zakłócają jego odbiór? (1 p.)	
	10 p.

Załącznik D1

Praca domowa

Obejrzyj fragment wystąpienia publicznego Magdaleny Malickiej, *Jak odnieść sukces bez pewności siebie?* na kanale *TEDx Talks*, 5 min. (<https://www.youtube.com/watch?v=qqnVXZ149Y8>) i oceń środki wyrazu komunikacji niewerbalnej. Uzupełnij wniosek, jak takie środki wyrazu wpływają na przekaz mówcy i jakie emocje wywołują.

Zaznacz niewerbalne środki komunikacji, które pomagają w wyrażeniu treści:

Gesty i mimika, które pomagają w poprawnej komunikacji:	Prawda	Fałsz
<ul style="list-style-type: none">dobrze jest, gdy nasze ramiona opadały swobodnie, naturalnie układały się po obu stronach ciała		
<ul style="list-style-type: none">należy obejmować siebie samego podczas prezentacji		
<ul style="list-style-type: none">należy trzymać ręce w kieszeni, poprawiać włosy lub krawat		
<ul style="list-style-type: none">trzeba mieć widoczne, otwarte dłonie, stosować gestykulację		
<ul style="list-style-type: none">trzeba mieć wzrok skierowany w stronę słuchaczy		
<ul style="list-style-type: none">dobrze jest wodzić wzrokiem od prawej do lewej strony sali		
<ul style="list-style-type: none">łapać kontakt wzrokowy tylko z jedną osobą lub patrzeć w sufit		
<ul style="list-style-type: none">nie należy używać mimiki twarzy, trzeba zachować kamienną twarz		
<ul style="list-style-type: none">należy podkreślać swoje wypowiedzi poprzez adekwatną do treści mimikę		
<ul style="list-style-type: none">dobrze jest życzliwie uśmiechać się do słuchaczy		
<ul style="list-style-type: none">dobrze jest stać w lekkim rozkroku przodem do słuchaczy		
<ul style="list-style-type: none">należy kiwać się na boki lub dreptać w miejscu		

Wniosek:

Niewerbalne środki wyrazu, takie jak gesty, mimika, ton głosu, postawa ciała, a nawet kontakt wzrokowy mogą _____ treść wypowiedzi, _____ jej głębszy sens i _____ w zrozumieniu intencji oraz emocji, które mówca pragnie przekazać.

Załącznik D2

Odpowiedzi i ocena pracy domowej

Zaznacz niewerbalne środki komunikacji, które pomagają w wyrażeniu treści:

Gesty i mimika, które pomagają w poprawnej komunikacji:	Prawda	Falsz
<ul style="list-style-type: none">dobrze jest, gdy nasze ramiona opadały swobodnie, naturalnie układały się po obu stronach ciała	X	
<ul style="list-style-type: none">należy obejmować siebie samego podczas prezentacji		X
<ul style="list-style-type: none">należy trzymać ręce w kieszeni, poprawiać włosy lub krawat		X
<ul style="list-style-type: none">trzeba mieć widoczne, otwarte dłonie, stosować gestykulację	X	
<ul style="list-style-type: none">trzeba mieć wzrok skierowany w stronę słuchaczy	X	
<ul style="list-style-type: none">dobrze jest wodzić wzrokiem od prawej do lewej strony sali	X	
<ul style="list-style-type: none">łapać kontakt wzrokowy tylko z jedną osobą lub patrzeć w sufit		X
<ul style="list-style-type: none">nie należy używać mimiki twarzy, trzeba zachować kamienną twarz		X
<ul style="list-style-type: none">należy podkreślać swoje wypowiedzi poprzez adekwatną do treści mimikę	X	
<ul style="list-style-type: none">dobrze jest życzliwie uśmiechać się do słuchaczy	X	
<ul style="list-style-type: none">dobrze jest stać w lekkim rozkroku przodem do słuchaczy	X	
<ul style="list-style-type: none">należy kiwać się na boki lub dreptać w miejscu		X

Wniosek:

Niewerbalne środki wyrazu, takie jak gesty, mimika, ton głosu, postawa ciała, a nawet kontakt wzrokowy mogą wzmocnić, zinterpretować, a nawet zmienić treść wypowiedzi, nadać jej głębszy sens i pomóc w zrozumieniu intencji oraz emocji, które mówca pragnie przekazać.

Parengé Kinga Geben